

BESLUT
2025-05-14

Dnr SU FV-0705-25

Områdesnämnden för humanvetenskap

Stefan Helgesson
Vicerektor

Justitiedepartementet
Regeringskansliet

Handläggare:
Karolina Alveryd

Yttrande över remiss: Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11)

Områdesnämnden för humanvetenskap har ombetts att till Justitiedepartementet inkomma med synpunkter på remiss av betänkandet *Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11)*. Betänkandet har remitterats till Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten. Synpunkter har inkommit från Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten och redovisas i bifogade bilagor, som utgör områdesnämndens svar.

Stefan Helgesson

Karolina Alveryd

Juridiska fakultetskansliet

Områdesnämnden för humanvetenskap

Remiss av SOU 2025:11 Straffbarhetsåldern

Inledning

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har genom remiss anmodats avge yttrande angående rubricerade betänkande. Fakultetsnämndens synpunkter fokuserar på vissa huvuddelar i förslaget som redovisas i det följande.

Nu aktuellt betänkande är slutbetänkande av utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare och behandlar frågan om vid vilken ålder barn ska kunna straffas. Utredningen innebär ett förslag om delvis sänkt straffbarhetsålder.

Allmänna synpunkter gällande förslaget

Inledningsvis

Sju av nio experter som deltagit i lagstiftningsärendet har genom särskilda yttranden ställt sig negativa till förslaget om en sänkning av straffbarhetsåldern. I kritiken lyfts bland annat att det finns en risk för att förslaget inte kommer att motverka brottsligheten bland barn och att sänkningen riskerar att ha en motsatt effekt. Vidare lyfts även att det saknas empiriskt stöd för att sänkt straffbarhetsålder skulle minska brottsligheten bland barn, att förslaget är förenat med tillämpningssvårigheter, att det är oförutsebart och inte rättssäkert samt att förslaget riskerar bidra till att kriminaliteten trycks än längre ner i åldrarna. Detta är allvarlig kritik som måste tas seriöst.¹

Den delvis sänkta straffbarhetsåldern

¹ Välutvecklad kritik mot förslaget har också tillkommit på annat håll, här kan t.ex. nämnas doktorand Marie Kagrell och doktorand Amanda Lublins inlägg på barnrättsbloggen relaterat till förslagen i SOU 2025:11: <https://barnrattsbloggen.wordpress.com/om/> (inlägg daterat 5 februari 2025, under kategorin straffrätt, besökt senast 5 maj 2025). Se vidare även Marie Kagrell och Amanda Lublin, Barnstraffrättens tre nivåer – varför, när och hur barn (inte) straffas, i Holappa, Kankaanpää Thell & Leviner (Red.), Barnkonventionens genomslag i lagstiftning och tillämpning. Norstedts juridik, kommande 2025.

Utredningens förslag om att införa en särskild sänkning av straffbarhetsåldern till 14 år för allvarliga brott föreslås gälla för brott med minst fyra års fängelse i straffskalan. Exempel på brott som innefattas av sänkningen av straffbarhetsåldern är mord, människorov, grovt vapenbrott och grov våldtäkt. Den föreslagna sänkningen aktualiserar flera principiellt viktiga invändningar.

Den första gäller utredningens mandat och nödvändigheten av en sådan delvis sänkning av straffbarhetsåldern. Såsom påpekats i flera av de särskilda yttranden av experterna, är en ändring av straffbarhetsåldern inte något som ska göras lättvindigt. Från det perspektivet framstår den föreslagna sänkningen som mindre lämplig, eftersom vissa grundläggande pelare inom straffrättssystemet inte ska ändras utan att ändringen är tillräckligt genomtänkt och väl motiverad. Enligt fakultetsnämnden framstår ändringen framstår ändringen inte vara tillräckligt väl motiverad. Med tanke på att straffbarhetsåldern har varit densamma i Sverige sedan 1864 och att bestämmelsen i sin nuvarande lydelse funnits i brottsbalken sedan 1960-talet, bör denna inte ändras utan tillräckligt grundlig och nyanserad motivering. Det kan även konstateras att straffbarhetsåldern i samtliga nordiska länder är 15 år. Eftersom utredningen inte behövt komma med ett förslag om sänkning, är det oklart varför detta förespråkas. I tillägg är sänkningen tidsbegränsad, som i sig är problematisk (hur görs bedömningarna under övergångsperioden t.ex.) och det finns även en risk för att den tidsbegränsade sänkningen öppnar dörren för andra liknande sänkningar.

Den andra invändningen handlar om barnperspektivet och barns likabehandling. Som utgångspunkt har 15-årsgränsen för straffbarhetsålder motiverats genom att barn generellt vid den åldern kan anses ha uppnått tillräcklig förståelse och mognad för att skilja på det som är tillåtet och inte tillåtet. Med tanke på barnkonventionen och de krav som följer därav ska barn behandlas som barn. Barnrättskommittén har år 2023 uttryckt en oro över en eventuell sänkning av straffbarhetsåldern i Sverige.² Detta talar starkt mot en sänkning av straffbarhetsåldern, i alla former. En delvis sänkning av straffbarhetsåldern skapar dessutom en svår gränsdragning där vissa barn för vissa brott kan behandlas som vuxna i straffrättslig bemärkelse. Detta kommer då bero på vilket brott barnet har begått, och ibland, hur brottet rubriceras (enligt förslaget ska grov våldtäkt, men inte våldtäkt respektive synnerligen grov misshandel, men inte grov misshandel, omfattas av den sänkta straffbarhetsåldern), istället för barnets mognad och utvecklingsgrad. Detta riskerar leda till att barn behandlas olika och riskerar således barns rätt till likabehandling inför lagen.

Den tredje invändningen är att andra handlingsalternativ inte verkar ha övervägts av utredningen. Utifrån ett *ultima ratio*-tankesätt (straffrättsliga åtgärder ska vara sista alternativet) framstår det inte som att det har fokuserats tillräckligt på brottsförebyggande arbete som kan utföras i skolor, genom socialtjänsten eller genom andra stödåtgärder för barn och unga. Det framstår som bakvänt att fokusera på repressiva åtgärder inom straffrätten, eftersom insatser rimligen behöver göras tidigare i systemet. Förstärkta sociala insatser och preventiva åtgärder, såsom utökad samverkan mellan socialtjänst, skola, polis och familjer, framstår som underprioriterade medan repressiva åtgärder såsom sänkningen fokuseras på. Med tanke på att det är det inte finns något som talar för att sänkningen får den effekt som eftersträvas, framstår det som märkligt att inte dessa alternativa insatser är i huvudfokus. Det kan i sammanhanget noteras att kriminellt beteende hos barn och unga under lång tid setts som ett uttryck för utsatthet som bör

² FN:s kommitté för barnets rättigheter. Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport (CRC/C/SWE/CO/6–7), punkt 44 och 45 (a).

mötas med stöd och skydd från socialtjänsten inom ramen för den sociala barnvården. Att sänka straffbarhetsåldern och därmed betona straffansvar för enskilda barn och unga i högre grad innebär därmed som följd även ett skifte i socialtjänstens arbete med barn och unga.³

Den fjärde invändningen relaterar till den föreslagna modellen som utgår från brottets minimistraff. Eftersom den föreslagna modellen utgår från brottets minimistraff, finns det även viss risk för att minimistrafken för vissa andra brott kan komma att höjas, för att passa in dessa i kategorin allvarlig brottslighet. I tillägg, även om det går att förstå logiken bakom att relatera sänkningen av straffbarhetsåldern till vissa brott utifrån brottets minimistraff, bygger denna modell på ett antagande av en fungerande systematik som baseras på att brottets minimistraff generellt är proportionerliga. Argumentet relaterar även till klander och klandervärde av olika brott. I viss mån bygger det straffrättsliga systemet på en sådan proportionalitet, men den är inte given med tanke på alla olika straffskärpningar som speciellt under senare års tid har genomförts och i skrivande stund föreslås att genomföras. Det finns således en risk att denna modell, som utgår från brottets minimistraff på fyra år påverkar utvecklingen av minimistraff åt ett repressivt håll. Det framstår heller inte som den föreslagna modellen tar hänsyn till flerfaldig brottslighet. Det kan således innebära att viss brottslighet med ett samlat högre straffvärde än fyra år lämnas utanför det straffbara området vid sänkningen samtidigt som brott med ett lägre straffvärde faller in under tillämpningsområdet. Det framstår som mindre genomtänkt och mindre logiskt, eftersom det kan tänkas att en ung brottsaktiv person (sagt med andra ord, ett 14-årigt barn) begår flera brott i en gängkontext.

Sammanfattande kommentar

Samtidigt som det är begripligt att utredningen vill bemöta en oroande samhällsutveckling där ett litet antal barn begår allt grövre brott medför förslaget såsom ovan visat flera betänkligheter. Det framstår som att motiveringen till förslaget med delvis sänkt straffbarhetsåldern primärt är behovet av samhällsskydd. Det framstår som oklart om samhällsskydd, oaktat hur viktigt detta är, så starkt talar för en delvis sänkning av straffbarhetsåldern. Istället bör alternativa åtgärder prioriteras som stärker sociala skyddsnät och förebyggande verksamheter för att på ett hållbart sätt adressera den aktuella problematiken. Om samhällsskydd anses utgöra det bärande argumentet för sänkningen borde utredningen klarare ha tagit det som utgångspunkt.

I detta remissvar har fokus legat på vissa principiella invändningar. I tillägg till dessa kommer flera praktiska svårigheter med den föreslagna delvisa sänkningen. Utan att gå närmare i detalj i dessa, delar fakultetsnämnden den oro kring införande av en delvis sänkning av straffbarhetsåldern som leder till att reglerna i praktiken kommer bli svåra att överblicka och svåra att tillämpa.⁴

Slutfattande kommentar

Eftersom utredningen hade i uppdrag att överväga och, om lämpligt, lämna förslag på en sänkning av straffstraffbarhetsåldern, är det svårt att förstå varför utredningen lämnar ett förslag som är så pass oförenligt med barnperspektivet och grundläggande principer om bland annat likabehandling och icke-diskriminering. Speciellt allvarligt är den bristande

³ Pernilla Leviner, Social barnavård i (rättslig) förändring – från social tjänst och frivillighet till social kontroll och utökat tvång, i Dahlin, Juth & Sjöström (Red.), Tvång på gott och ont - En forskningsantologi om tvång i välfärden, Iustus, 2025.

⁴ Se t.ex. särskilda yttrandet av experten Sara Stolper i SOU 2025:11 s. 477–484.

förutsebarhet som delvis sänkningen av straffbarhetsåldern kommer leda till och att förslaget saknar varje form av empiriskt stöd. Förslaget framstår, med tanke på dessa utgångspunkter som mindre välmotiverat och olämpligt.

Fakultetsnämnden avstyrker således förslaget och anser sammanfattningsvis att det inte finns skäl att företa de ändringar som är föreslagna i utredningen. Detta gäller speciellt den delvis sänkta straffbarhetsåldern.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus, Jane Reichel. Yttrandet har beretts av docent Annika Suominen. Föredragande har varit utredare Karolina Alveryd. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.

Jane Reichel

Karolina Alveryd

Stockholms
universitet

BESLUT

2025-05-08

Dnr SU FV-0705-25

Kay Artle
Handläggare
Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden

Utbildningsdepartementet

Remissvar: Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11)

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har fått möjlighet att yttra sig över remissen Straffbarhetsåldern (SOU 2025:11).

Synpunkter har lämnats av Kriminologiska institutionen och Institutionen för socialt arbete vilket utgör Samhällsvetenskapliga fakultetsnämndens svar, se bilaga.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus Yvonne Svanström. Föredragande har varit handläggare Kay Artle

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden

Stockholms
universitet

2025-05-08

Dnr SU FV-0705-25

Kay Artle
Handläggare
Områdeskansliet för humanvetenskap

Straffbarhetsåldern. Slutbetänkande av utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare.

Sammanfattning

Institutionen för socialt arbete avvisar utredarens förslag gällande höjt tillämpligt straffmaximum för unga lagöverträdare respektive sänkt straffbarhetsålder avseende allvarliga brott. Ett överordnat argument är att forskning inte visar att en sådan strategi skulle komma till rätta med samtidens problem med grov ungdomsproblematik. Institutionen för socialt arbete delar i detta avseende den omfattande kritik mot förslaget som framkommer i utredningens särskilda yttranden.

Bedömning

Det är tveklöst så att barn som utnyttjas av kriminella nätverk och är inblandade i grov brottslighet utgör ett allvarligt samhällsproblem. Denna utveckling måste bemötas med kraftfulla samhälleliga insatser. Samtidigt är det av yttersta vikt att åtgärderna underbyggs av kunskap och evidens.

Utredarens förslag att sänka straffbarhetsåldern är härvidlag inte ändamålsenlig. Forskning visar att barn som begår brott som regel befinner sig i ett sammanhang präglad av tidig omsorgsbrist, trauma, social problematik i familjen och psykisk ohälsa. Dessa omständigheter kräver att barnen bemöts som unga individer i behov av stöd och skydd, snarare än som rättssubjekt inom det repressiva systemet. Här finns stort behov av samordnade och långsiktiga insatser från socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård samt andra relevanta samhälleliga instanser. Vidare riskerar en sänkning av straffbarhetsåldern att leda till oönskade effekter. Det är till exempel tänkbart att organiserade kriminella vid en sänkning strategiskt riktar in sig mot ännu yngre barn, i syfte att dessa unga undgår rättsliga påföljder. Med andra ord

Områdeskansliet för humanvetenskap

kan en sänkning av straffbarhetsåldern paradoxalt nog förstärka de mönster som utredaren avser att bryta.

Vi ansluter oss till flera av de särskilda yttranden som bilagts utredningen och där avvikande uppfattningar anförs. Vi vill särskilt inskräpa betydelsen av följande:

- Axel Holmgren (s. 466–469), Tomas Lindgren (s. 470), Linda Palmenäs (s. 472), Monika Sellgren Karlsson (s. 475), Sara Stolper (s. 477), Mikael Westerlund (s. 485) och Magdalena Wikstrand Danelius (s. 487) lyfter fram att sänkt straffbarhetsålder inte förväntas leda till lägre brottslighet. Det är i linje med forskning, se till exempel Cauffman och kollegors (2024) longitudinella studie som visar att unga som initialt möts med insatser från rättsväsendet oftare återfaller i brott vid jämförelse med unga som får insatser av sociala myndigheter.
- Tomas Lindgren (s. 470–471), Monika Sellgren Karlsson (s. 474) och Mikael Westerlund (s. 485) pekar därtill på att det saknas utvecklingspsykologisk forskning som stöder att en 14-åring är psykologiskt mogen för att dömas för brott och fängelsestraff.
- Linda Palmenäs (s. 472) och Magdalena Wikstrand Danelius (s. 488) hänvisar också till FN:s kommitté för barnets rättigheters och dess rekommendation till Sverige att inte sänka straffbarhetsåldern. Det uppfattar vi som en uppmaning som utredaren bör ta på allvar.
- Monika Sellgren Karlsson (s. 474) argumenterar i linje med ovan nämnda forskning (Cauffman et al., 2024) för att en social modell mot ungdomsbrottslighet som fokuserar behandling snarare än straff även i fortsättning bör ha företräde för unga personer (i detta fall 14-åringar).
- Magdalena Wikstrand Danelius (s. 487) pekar på potentiellt kontraproduktiva aspekter av utredningens förslag, nämligen att en sänkning av straffbarhetsåldern kan leda till ökad brottslighet. I detta hänvisas bland annat till Danmark och den utvärdering som där genomfördes efter att Danmark prövat sänka straffbarhetsåldern till 14 år.

Sammanfattningsvis menar vi att med utgångspunkt i forskning bör samhällets fokus vara på att stärka det förebyggande arbetet, förbättra samverkan mellan viktiga myndigheter och säkerställa att redan befintliga socialrättsliga verktyg tillämpas effektivt, med barnets bästa som utgångspunkt.

Yttrandet har utformats av fil dr Peter Andersson i samarbete med docent David Pålsson och professor Stefan Wiklund.

Referenser

Cauffman, E., Beardslee, J., Sbeglia, C., Frick, P. J., & Steinberg, L. (2024). Trajectories of offending over 9 years after youths' first arrest: What predicts who desists and who continues to offend?. *Journal of Research on Adolescence*, 34(4), 1312-1325.

Kriminologiska institutionens remissvar på SOU 2025:11

Straffbarhetsåldern. Slutbetänkande av utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare.

Utredningen har lämnat förslag om sänkt straffbarhetsålder i vissa fall, ändrat straffmaximum för unga lagöverträdare samt ytterligare förslag om bl.a. undanröjande av påföljd. Remissvaret adresserar endast de två förstnämnda, dvs förslagen om sänkt straffbarhetsålder i vissa fall och ändrat straffmaximum för unga lagöverträdare.

Sammanfattning av yttrandet

Kriminologiska institutionen avvisar utredningens förslag om sänkt straffbarhetsålder och ändrat straffmaximum för unga lagöverträdare. Utredningen har inte kunnat påvisa att eventuell nytta med förslagen överstiger skadeverkningarna. Detta gäller effekter på såväl individ- som samhällsnivå.

Utredningens direktiv

Utgångspunkten för utredningsuppdraget har varit att det behövs åtgärder för att bemöta utvecklingen under senare år med ”ett litet antal barn som, särskilt med koppling till kriminella nätverk, begår allt fler allvarliga brott” (s. 19). Utredningens övergripande uppdrag har varit att föreslå skärpta straffrättsliga reaktioner på barns och ungas brottslighet. Risken framhålls för att straffsystemets trovärdighet och legitimitet ifrågasätts om inte påföljderna är tillräckligt kraftiga.

I direktiven till utredningen ingår dessa punkter:

- överväga och, om lämpligt, lämna förslag på en sänkning av straffmyndighetsåldern,
- föreslå ändringar som innebär att lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år behandlas som andra myndiga vid straffmätningen,

- föreslå ändringar som innebär att ålder ges minskad betydelse vid straffmätningen för unga lagöverträdare i åldern 15–17 år,
- föreslå en ny påföljd – utvidgad ungdomsövervakning – som är mer ingripande och innefattar en utvidgad verktygslåda med fler kontrollmöjligheter,
- föreslå skärpta regler om undanröjande av en särskild ungdomspåföljd och bestämmande av ny påföljd,
- föreslå hur Kriminalvården kan involveras vid vård och andra åtgärder inom ramen för ungdomsvård eller ungdomstjänst, och
- överväga och föreslå hur Kriminalvården i någon form kan involveras i vissa fall vid vård med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga som sker på grund av den unges brottsliga verksamhet.

Här kan noteras att det i direktiven inte finns någon explicit skrivning om ändrat straffmaximum och att punkten om sänkning av straffmyndighetsåldern är, till skillnad från övriga punkter, formulerad på ett sådant sätt att det öppnar för att utredningen avstår från att lämna ett sådant förslag, om den inte anser det lämpligt med en sänkning. Kriminologiska institutionen har tidigare svarat på remissen till utredningens delbetänkande SOU 2024:39 med bl.a. förslag om ett avskaffande av ungdomsreduktionen för lagöverträdare i åldern 18–20 år (Dnr SU FV-2760-24). Slutbetänkande berör främst frågan om sänkt straffbarhetsålder och ändrat straffmaximum.

Utredningens förslag

Utredningen föreslår bl.a. att:

- Straffbarhetsåldern sänks till 14 år för brott med minimistraff om fyra år eller högre med en tillfällig reglering som är tidsbegränsad till att gälla i fem år. Påföljderna för 14-åringar som döms för brott ska vara desamma som för 15–17-åringar.
- Straffmaximum för unga lagöverträdare ändras på så sätt att det i teorin blir möjligt att döma en 14-åring till 18 års fängelse.

Kriminologiska institutionens bedömning

Sänkt straffbarhetsålder

I en diskussion på s. 232 om hur förslaget om sänkt straffbarhetsålder rimmar med FN:s barnkonventions krav på att barn i möjligaste mån ska skyddas från straffrättsliga åtgärder skriver utredningen att "(s)kälén för att ingripa mot de barn som begår allvarliga brott är så starka att de motiverar förändringen, även om det medför att intresset av att skydda barn från straffrättsliga åtgärder får ge vika i förhållande till de barnen".¹ Utredningen innehåller en ambitiös beskrivning av skäl för och emot en sänkning av straffbarhetsåldern. Frågan är då om skälen för överväger skälen emot så pass starkt som utredningen gör gällande.

Argumenten för en särskild reglering för allvarliga brott är enligt utredningen bl.a.

- att inga straffrättsliga åtgärder vidtas mot de allvarliga brott som begås av unga under 15 år "och som utgör en mycket oroande samhällsutveckling"
- att inga straffrättsliga åtgärder vidtas kan innebära ett legitimitetsproblem
- att samhället inte skyddar sina medborgare
- att de socialrättsliga åtgärderna inte är tillräckliga
- att påföljden för närvarande inte står i proportion till brottets allvar.

¹ "De barnen" syftar här på de 14-åringar som begår så pass grova brott att de kan bli dömda.

Ytterligare argument som anförs av utredningen för en sänkning av straffmyndighetsåldern generellt, som i princip även bör gälla för särregleringen, är

- att möjligheterna till brottsutredning förbättras
- att brottsoffrets perspektiv bättre kan tillgodoses
- att målsägande kan få bättre stöd
- att uppgifter i belastningsregistret är betydelsefulla för brottsbekämpningen
- att reformerna inom det sociala området inte är tillräckliga
- att andra åtgärder inte är tillräckliga för att minska nyrekryteringen.

Exempel på argument emot som utredningen redovisar är

- att barns hjärnor är outvecklade vad gäller konsekvenstänkande, impuls kontroll, spänningssökande m.m.
- att ungdomsbrottsligheten generellt minskar
- att det inte kan förväntas att en sänkning av straffbarhetsåldern leder till minskad brottslighet bland 14-åringar. På individnivå är den förväntade effekten snarare den omvända
- att inkapaciteringseffekten för unga generellt sett är lägre än för vuxna, eftersom ungdomar oftare begår brott i grupp
- att det finns en reell risk att ännu yngre barn kommer att rekryteras till kriminalitet
- att barn är extra känsliga för bestraffning
- att barn som begår grova brott i tidig ålder har fler riskfaktorer och färre skyddsfaktorer än andra barn. Det gäller t.ex. sådant som föräldrars missbruk, kriminalitet, viktigmisering och boende. De har också i betydligt högre utsträckning neuropsykiatriska diagnoser. Allt detta är alltså omständigheter som barnet inte har något inflytande över.
- att det innebär ökad belastning för rättsväsendet

Argumenten mot används som bevekelsegrund för att inte sänka straffbarhetsåldern generellt. Det framgår dock inte på vilket sätt argumenten om t.ex. hjärnans utveckling, inga eller negativa effekter på brottsligheten och den lägre inkapaciteringseffekten, inte skulle vara giltiga för de 14-åringar som begår de mest allvarliga brotten. Det är överlag tydligt

att argumenten emot generellt är mer underbyggda av forskning än argumenten för, som bygger mer på spekulation och antaganden. De två argument som framförs som de främsta för en sänkning av straffbarhetsålderns är dels det om att det kan uppstå ett legitimitetsproblem om åldern inte sänks, dels att brottsoffrens perspektiv bättre kan tillgodoses vid en sänkning. När det gäller legitimitetsproblemet bygger det argumentet helt på spekulation. Det finns ingen forskning som pekar på en sådan risk finns (se också experten Axel Holmgrens särskilda yttrande, s. 465–69). När det gäller brottsofferperspektivet tycks förslaget snarast kunna få en omvänd effekt eftersom det innebär problem för åklagare och domstol bl.a. att åklagare inte får rätt att framställa alternativa yrkanden om dessa gäller brott där minimistrafvet är under fyra år. Det kan leda till att domstolen i vissa fall inte kommer att kunna uttala sig om skuldfrågan t.ex. om brottet inte är grovt. Med nuvarande ordning kan domstolen uttala sig skuldfrågan i sådana fall (även om ingen döms; se experten Linda Palmenäs särskilda yttrande, s. 472–73).

Av nio experter i utredningen har sju lämnat särskilda yttranden. I de särskilda yttrandena anför utöver de som redan nämnts bl.a.

- att en ordning som gällt i hundra år inte bör ändras lättvindigt
- att barn under 14 år riskerar dras in i kriminalitet vid en sänkning
- att inget har framkommit som tyder på att sänkningen skulle vara effektiv vilket var syftet enligt direktiven
- att enligt FN:s Barnkonvention bör en lägsta gräns för en straffmyndighetsålder inte sänkas
- att det är tveksamt om 14-åringarna alls kommer att förstå påföljden
- att risker finns för felaktiga frihetsberövanden
- att det innebär svårigheter att ta ställning till förslaget givet de många andra förändringar som är på gång vad gäller ingripanden mot barn som begått eller riskerar begå brott.

Institutionen instämmer i allt väsentligt med det avstånd till förslaget om sänkt straffmyndighetsålder som förts fram i de särskilda yttrandena. Till dessa kan ett antal ytterligare invändningar och fördjupningar fogas.

- Den sänkning av straffmyndighetsåldern som föreslås förväntas få effekter för 14-åringar genom att de kan bli föremål för straffrättsliga åtgärder. Dessa åtgärder har inte fungerat för dem som är 15 år och äldre.
- Utredningen hänvisar till att den vanligaste straffmyndighetsåldern i Europa är 14 år, men tar bland argumenten inte upp att den är 15 år i alla de övriga nordiska länderna. Utredningen innehåller som vanligt en genomgång av förhållandet i de övriga nordiska länderna, och nordisk samstämmighet framhålls i andra straffrättsutredningar som viktig.
- Den bristande brottsförebyggande effekten av en sänkning av åldern har visats i Danmark (Damm et al. 2017), vilket utredningen också tar upp. Forskningen i de anglo-amerikanska länderna uppehåller sig främst vid frågan om en höjning av straffbarhetsåldern riskerar öka brottsligheten bland unga. Varken en studie från Skottland (McAra & McVie 2024) eller från USA (Loeffler & Chalfin 2017) ger stöd för att en höjning av åldern skulle medföra negativa effekter på brottsligheten. En ytterligare studie från USA (Rowan et al. 2023) lyfter fram de stigmatiserande effekterna med ökad risk för brottslighet om den unge lagöverträdaren behandlas inom rättsväsendet i st. f. mer informellt av sociala myndigheter. Den skotska studien gör också begripligt varför straffande av barnen inte kommer att ha förväntad effekt. Barn som tidigt begår allvarliga brott har oftast en uppväxt präglad av utsatthet och trauman, och inte sällan en ansamling av olika problem, vilket är mer avgörande för brottsligheten än straffmyndighetsåldern. I en färsk genomgång av nordisk forskning om konsekvenser av fängelsestraff framhålls dessutom att inlåsning av barn och unga är särskilt skadligt (Alm 2024).
- Det underlag som utredningen presenterar avseende unga (under 15 år) som begår allvarlig brottslighet, dvs den grupp som står i fokus för utredningens förslag om sänkt straffbarhetsålder, är mycket knapphändigt. Vilka dessa barn är och under vilka omständigheter deras brottslighet begås vet vi alltså mycket lite om. I andra delar av utredningen pekas dock på den komplexitet som omger denna brottslighet. Med hänvisning till Brås rapport

om rekrytering (Brå 2023) beskrivs hur barn utnyttjas av äldre nätverkskriminella. En liknande bild ges av Polismyndigheten (s. 165), där det också beskrivs att barn som inte är beredda att utföra allvarliga brott på uppdrag av de kriminella nätverken själva riskerar att utsättas för våld, ”dels i syfte att få det enskilda barnet att utföra uppdraget, dels som varning till andra barn” (s. 166). Frågan kan därför ställas om vilken roll dessa barn spelar för den allvarliga brottsligheten som utredningen fokuserar. Det finns heller inget som understödjer Polismyndighetens bedömning att tillvägagångssättet kommer fortsätta så länge straffen för barn inte ändras. Men att det är just straffbarhetsåldern eller strafflängder som är avgörande för detta utnyttjande av yngre barn för kriminella ändamål finns det inga belägg för (se också experten Monika Sellgren Karlssons särskilda yttrande, s. 474–476).

Vad gäller de särskilda yttrandena från utredningens experter konstaterar utredningen i det inledande brevet till stadsrådet och chefen för Justitiedepartementet att ”Med undantag av vad som gäller där [dvs. i de särskilda yttrandena] har de sakkunniga och experterna i allt väsentligt ställt sig bakom utredningens överväganden och förslag” (s.4). Eftersom utredningens främsta uppdrag har varit att överväga och, om lämpligt, lämna förslag om sänkt straffbarhetsålder framstår det här sättet att uttrycka sig på som en smula försåtligt. Alla dessa experter (utom en) avvisar nämligen förslaget om sänkt straffbarhetsålder. Mer rättvisande hade därför varit att skriva att dessa experter *i allt väsentligt avvisar* utredningens förslag.

Ändrat straffmaximum för unga lagöverträdare

Utredningen föreslår en förändrad ungdomsreduktion för åldersgruppen 15–17 år (dvs 14–17 år om förslaget om sänkt straffbarhetsålder genomförs) vilket gör att straffmaximum i gruppen i vissa (troligen väldigt få) fall blir 18 års fängelse (ett förbud mot livstids fängelse för gruppen föreslås). De argument mot sänkt straffbarhetsålder som handlar om t.ex. hjärnans utveckling och att barn generellt sett tar större skada av straff och som angetts ovan är givetvis tillämpliga även här. På s. 350 i betänkandet läser vi att ”(s)ammantaget anser utredningen att skälen för att ta bort regleringen

om straffmaximum för de lagöverträdare som var under 18 år när brottet begicks väger tyngre än motsatsen. Det bör alltså vara möjligt att döma ut ett längre tidsbestämt fängelsestraff än tio respektive fjorton år för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Regleringen kommer formellt att träffa även den som fyllt 14 år vid brottet, om brottet omfattas av den särskilda reglering som föreslås”. Det är mycket oklart varför dessa ”skäl” anses väga tyngre.

Kriminologiska institutionen ser det som mycket angeläget att varken förslaget om sänkt straffbarhetsålder eller det om förändrat straffmaximum förverkligas.

Beredning och beslut

Remissvaret på SOU 2025:11, Straffbarhetsåldern. Slutbetänkande av utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare, beslutades per capsulam den 24 april 2025 av Kriminologiska institutionens styrelse under ledning av ordförande, professor Felipe Estrada.

Professorerna Anders Nilsson och Olof Bäckman deltog inte i beslutet, då de, tillsammans med professor emeritus Henrik Tham, är författare till remissvaret.

Protokollförelse var Silsa Heilborn, administrativ chef.
Yttrandet har expedierats av Kriminologiska institutionen.

Referenser

- Alm, S. (2024) Konsekvenser av fängelsestraff i Norden. En forskningsöversikt. Rapport 2024:1. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Brå (2023). Barn och unga i kriminella nätverk. En studie av inträde, brott, villkor och utträde. Rapport 2023:13. Stockholm: Brå.
- Damm, A.P., Larsen, B. Ø., Skyt Nielsen, H. & Simonsen, M., (2017). Lowering the minimum age of criminal responsibility: Consequences for juvenile crime and education. Economics Working Papers 2017-10, Department of Economics and Business Economics, Aarhus University.
- Loeffler, Ch. & Chalfin, A, (2017). Estimating the crime effects of raising the age of majority. Evidence from Connecticut. Criminology and Public Policy, 16(1).
- McAra, L. & McVie, S., (2024). Raising the minimum age of criminal responsibility: Lessons from the Scottish experience. Current Issues in Criminal Justice, 36(4).
- Rowan, R., Fine, A., Steinberg, L., Frick, P. & Cauffman, E. (2023). Labeling effects of initial juvenile justice system processing decision on youth interpersonal ties. Criminology 61(4).
-